

34-F-639

34-F-639

Dr. Dobroslav Krejčí:

Nejnovější vývoj
právního postavení zemědělců
na Rusi.

III - 12. 87 /

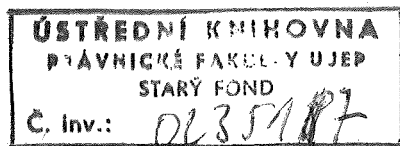
III - 12. 87 /

II - 12871

Nejnovější vývoj právního postavení zemědělců na Rusi.

Jak se vyvíjel právní poměr zemědělce k půdě na Rusi asi do r. 1927, snažil jsem se na podkladě nejrůznějších pramenů co nejobjektivněji vylíčit na str. 204—212 I. dílu své Učebnice zemědělské politiky (Brno, 1928). Ukázal jsem, jak od prvotního, čistě ruského, fatalistického názoru ruských mužických mas (že veškera půda je vlastnictvím jedině Boha, jehož zástupce na zemi, „bílý car“, jí právem vládne, dává z ní velké údíly v užívání svým pomocníkům-šlechticům za služby jimi proň konané, ti pak že z ní dávají části dále k užívání jednotlivým rodinám mužiků a za to právem zas od nich požadují různé služby a dávky) přes známou kolektivistickou instituci ruského „miru“ dospěly masy ty k žhavé touze po „černém peredělu“, novém, lepším rozdělení půdy veškeré, a to — hlavně vlivem velkolepé, bohužel válkou přerušené agrární reformy Stolypinovy — ne již do kolektivního vlastnictví „mírového“, ale do plného individuálního vlastnictví jednotlivých mužických rodin. Ukázal jsem, jak r. 1917 dovedla revoluční agitace využití této žhavé touhy k rozvratu ruské fronty, jak ruský mužik houfně utíkal z fronty domů, aby nevyšel naprázdno při tom „černém peredělu“, rozehvacoval půdu statkářů i s jejich živým i mrtvým inventářem, nedbal ani napominání ani slibu první revoluční vlády, že bude provedena řádná, účelná a spravedlivá reforma pozemková; nedbal ani „dekretu o půdě“ z 26. října 1917, jímž zrušeno bez náhrady soukromé vlastnictví k půdě statkářské, ta spolu s půdou státní i církevní prohlášena za majetek celého národa, který přechází do zatímní správy volostných zeměděl. komitétů a újezdných sovětů, nedbal předpisů, že půda ta má být jen kolektivně obhospodařována komunami za používání strojů, a že stejný způsob kolekt. hospodaření doporučuje se také mužikům na jejich půdě. Ukázal jsem, jak proti té živelné touze mas po individuální vládě nad co možná velkým údílem půdy ukázaly se marnými i ústupky „zákona o socialisaci půdy“

10/1020

z 19. února 1918, který sice zrušil „navždy“ soukromé vlastnictví k veškeré půdě, tedy i k půdě selské, ale již si netroufal nařizovat její kolektivní obhospodařování, nýbrž dovoloval přidělovati ji do doživotního užívání jednotlivců, pokud na nich sami, jen se svou rodinou, bez námezdných sil pracují, nedopouštěl však ani prodeje neb jiného zcizení, ani propachtování, ani dědění půdy té. Marně snažily se i další dekrety získati masy pro kolektivní hospodaření stanovením různých výhod i podpor pro „komuny“; i z těch nemnohých, jež zřízeny, většina se brzo zase rozešla. Selské hospodářství těžce neslo stále nové dělení půdy místními i vyššími sověty a zejména státní obilní monopol s nařízeními s ním souvisícími¹⁾, kontingentování, rekvisice, tresty i násilí, zvláště proti větším sedlákům²⁾. Následek byl úžasný úbytek ploch skutečně osévaných a pak spolu s neúrodou veliký hlad na Rusi, jež do války vykazovala největší vývoz obilí ze všech států světa. Proto Lenin již na VIII. kongresu rus. komun. strany r. 1919 zavrhl důtklivě všeliké násilí vůči větším sedlákům, nucení jich ke kolektivnímu hospodaření atd.³⁾ A X. kongres r. 1921 po jeho návrhu odstranil nenáviděný státní monopol obchodu se zeměděl. produkty i s jeho důsledky, dovolil sedlákům, kteří odvedli mírnější naturální dávku („prodnalog“), volně nakládati celým zbytkem své sklizně atd. Vůbec znamená Leninova tehdejší „nová ekonomická poli-

¹⁾ Na př. dekret Sovnarkomu z 6. srpna 1918, č. 57 Sobranij Uzakoněnij toho r., dle něhož ze sebraného obilí měla se jen naprosto nezbytná část přidělit nejbědnějším vrstvám místního vesnic. obyvatelstva a vše ostatní odvézt do stát. sýpek, kde to měly rozdělit guber. zásobovací komitěty — samozřejmě především pro městský proletariát; nebo nař. nár. komisariátu zásobování č. 38 S. U. z r. 1919, stanovící, že se zemědělcům má ze sklizeného obilí ponechatí jen díl nezbytný pro výživu jejich rodiny, ale ne víc než stanoví určený normál a ne na déle než do 1. srpna, celý přebytek že má v stanovených co nejkratších lhůtách být dodán do stát. skladišť, a ukrývači obilí mají být oznámeni k přísnému potrestání dle dekretu z 19. května 1918, č. 35 S. U., atd.

²⁾ Později nazývaným „sereďňaky“ a „kulaky“, Počet i půda jich rychle rostly zmíněným rozehvacováním velkostatků, z nichž místní sověty přidělovaly víc půdy těm, kdo měli víc prostředků k jejímu obdělávání, tak potřebnému pro výživu všech.

³⁾ Právem tvrdí L.: „Zda se udržíme v moci, závisí od toho, doveďeme-li vyjít se sedláky.“ Význam selské „krestjanské“ půdy pro výživu Rusi vysvitá z toho, že činila r. 1905 76·3%, r. 1919 pak dokonce 96·3% půdy veškeré (podle Rozenbljuma, níže cit.).

tika“ (NEP) v podstatě návrat k individualistickým formám podnikání v zemědělství. Ukázal jsem dále, jak si muži svým pasivním i aktivním odporem postupně vynucovali i právní zabezpečení obhospodařované půdy pro svou rodinu i jiné ústupky ze zásad komunistických, zejména dědičnost té půdy, možnost pachtu i přijímání cizích námezdných sil (dekr. z 27. května 1920, 22. května 1922 a j.), a jak konečně všechny ty ústupky byly v podstatě shrnuty a utvrzeny ve velkém „pozemkovém kodexu“ z 30. října 1922 (č. 68 S. U. toho r.), který platil celkem beze změny i v dalších letech do sepsání cit. mé práce a v podstatě (aspoň na papíře) upravuje právní poměr zemědělce k půdě až dosud. Ale později celá řada nových práv. norem obměňuje fakticky jeho předpisy a tím poměr ten měrou nikoli bezvýznamnou. Podati stručný, co možná objektivní obraz těchto obměn a poměrů podle vlastních pramenů sovětských⁴⁾, je účelem těchto řádků.

* * *

⁴⁾ Kromě zmíněné sbírky sovět. zákonů (Sobranije Uzakoněni R SFSR 19. . goda) a sovět. časopisů („Izvěstija“, „Pravda“, „Ekonomičeskaja Žizn“, „Ekon. obozrěnije“, „Statističeskoe obozrěnije“, „Věstnik statistiky“ — tyto 3 posl. byly v polov. r. 1930 pro nespokojenost vlády s jejich statistikou zastaveny, když byly již 23. ledna 1930 sov. statist. orgány přímo podřízeny „Gosplanu“, známému to orgánu pro sestavení a kontrolu plánu pětiletky — „Statist. bjulletěni“, „Selskochozjajstvennyj bjulletěni Narkomzema SSSR i Kolchozcentra SSSR“, obdobný bjulletěni R SFSR, „Narodnoje chozjajstvo SSSR“, „Socialističeskoe chozjajstvo“, „Puti selsk. chozjajstva“, „Selskochozjajstvennaja žizn“, „Socialističeskaja rekonstrukcia i nauka“ a j.) hlavně: „Zemelnyj kodeks R SFSR s izměněnjami i dopolněnjami do 1. maja 1928 g.“ (Moskva 1928, Juridič. izdatat. NKJusticii); „Puti kolchoznogo strojitelstva“ (M. 1932, Partijnoje izdatělstvo), kde po rŭz. státech a řečích Stalina a j. jsou na str. 137—230 otištěna „važnějšija postanovlenija partiji i pravitelstva po kolchoznomu strojitelstvu“; „Ob ukrěplěni kolchozov, kolchoznoj trgovje i rabočem snabženiji“ (M. 1932, Agitmassovyyj otděl MKVKP (b) i MGKVKPb); J. A. Jakovlev (nár. komisař zemědělství SSSR): „Ob organizacionno-chozjajstvennom ukrěplěni kolchozov i o razvěrtivaniji kolchoznoj trgovli (1932, Selskochozgiz); K. Carymuldajev.: „Trětij bolševist. sev“ (M. 1932); K. Kindějev: „Kollektivnoje chozjajstvo“ (M. 1927); S o v c h o z y v XV. godovščině Oktjabrja“ (1932, Naučno-issledov. soveh. institut); úř. ročenka „K o l c h o z y“ atd. — Ze soukr. věd. literatury hlavně: D. S. R o z e n b l j u m (prof. I. mosk. stát. univers.): „Zemelnoje pravo R SFSR“ (3. vyd., Moskva 1929), jež se však po zevrub. histor. úvodě, vedeném přirozeně v duchu „sovětsko-revoluč-

22
Hlavní zásady obsáhlého Po zemkového kodexu pro R SFSR⁵⁾ jsou: Soukromé vlastnictví k veškeré půdě prohlášeno za zrušené navždy (čl. 1), půda sama za vlastnictví dělnicko-mužického (rabočekrestjanskogo) státu (čl. 2); „všechny zemědělské a zemědělského využití schopné půdy tvoří jediný státní pozemkový fond, nalézající se ve správě NKZ (= národ. komisariátu zemědělství) a jeho místních orgánů“ (3); koupě, prodej, odkaz, darování i zastavení půdy se zakazuje, je neplatné a trestné, a mimo to zbavuje provinilce práva na půdu (čl. 27). Těmito předpisy snažilo se sovět. zákonodárství zachovati aspoň formálně stěžejní zásadu komunismu, vyloučení soukromého, individuálního vlastnictví také ve příčině půdy (ač ji musilo porušiti výjimkami také ve příčině jiných staků). Ale hned za tím musilo petronifikovati všechny dosavadní ústupky mužikům od téže i jiných komunistických zásad: „Právo na bezprostřední používání zem. půdy se zachovává a) pracujícím zemědělcům a jejich sdružením, b) městskému osadnictvu (gorodskim poselenijam), c) státním ústavům a zařízením. Všechna

ním“, omezuje v podstatě na mnohomluvný, v témž duchu vedený výklad zeměd. kodeksu (str. 125—450) a kodeksu lesního (451—476). Z nesovětské literatury hlavně měsíčník „Bjulletěni Ekonomičeskogo Kabineta prof. S. N. P r o k o p o v i č a“ (vych. v Praze, prvních 55 čísel jen litograf., od č. 56 z břez. 1928 tištěn), pak články prof. Dra. P. G e o r g i j e v s k é h o ve Zprávách Stát. úř. statist. RČS. (r. 1928 č. 144, r. 1929 č. 48, r. 1930 č. 18/19 a 139/140, r. 1931 č. 159/160, r. 1932 č. 111/112 a 163, r. 1933 č. 86) a v Příloze Statist. obzoru 1931 seš. 1.—2.: brožura S. S. M a s l o v a, „Agrární revoluce v Rusku“ (přel. Ing. A. P a v e l, Praha 1928), téhož články v „Pozemk. reformě“, r. 1929, str. 58 ss. a r. 1930, str. 45 ss., a články prof. D. N. I v a n c o v a tamže v r. 1931, str. 2 ss., 34 ss., 103 ss. a 148 ss. (přel. rovněž Ing. A. P a v e l). I když všechny tyto práce rus. emigrantů přirozeně v některých svých vývodech nemohou zapřiti ducha protisovětského, nelze jim upřiti nejvážnější snahu po nalezení objektivní pravdy. Opírají se vesměs o citáty z tisků sovětských samých, a vědecká pověst autorů je zárukou, že citují správně. I sám jsem se o tom namátkovými zkouškami přesvědčil.

⁵⁾ T. j. Ruskou sovětskou federativní socialistickou republiku, jež tvoří jádro celého SSSR (Svazu sovět. social. republik), zabírajíc území přes 19·7 mil. km² se 108·9 mil. obyv. — Zem. kodex byl sic v podstatě přijat kongresem celého Svazu, ale jen jako zákon rámcový: v jednotlivých částech učiněn zákonem usneseními příslušných jejich vlastních orgánů (v R SFSR „přijata na 4. sessi IX. sozyva“ jejího kongresu), s některými úpravami dle místních poměrů. Znění R SFSR možno považovati za nejdokonalejší projev usnesení Svazu. Platí od 1. prosince 1922.

ostatní půda náleží do přímé správy NKZ a přiděli se státem podle zvlášť. předpisů a za stanovených podmínek ústavům, společenstvům, organizacím a soukromým osobám“ (čl. 4). „Právo na užívání půdy vedením selského hospodářství mají všichni občané RSFSR bez rozdílu pohlaví, náboženství i národnosti, kteří chtějí ji vzdělávati svou osobní práci“ (9). K tomuto „využívání prací“ (trudovoje polzovanie) jim ji přidělují buď zeměd. společenstva, do kterých vstoupí, nebo zeměd. orgánové, pokud tito mají zásobu půdy, určené pro „využívání prací“; ale krom toho získává se právo využívání určitého účelu půdy také „putěm trudovoj zajimki zemli“, t. j. tím, že úděl ten byl osobní prací, tedy obděláváním jejím fakticky zabrán „s cílem stálého jejího používání pro potřeby zeměd. produkce“ (čl. 14 a 16). Právo to je vůbec časově neomezeno a může být odňato jen z důvodů zákonných (11); zaniká a) dobrovolným vzdáním se všemi členy „dvora“⁶⁾, b) když dvůr přestane vésti na něm hospodářství, c) vyměnění dvora, d) trvalým přesídlením, e) když soud pro určité trest. činy dvůr toho práva zbaví, a f) převzetím půdy po zákonu pro potřeby státní neb společenské (18). Podle čl. 28—38 dovoluje se také v řadě případů pachtování půdy a podle čl. 39—41 přijímání cizích dělníků za plat (o tom níže). Na svém údělu má zemědělec právo vésti hospodářství zcela po svém, pokud zákon sám nestanoví omezení (24), může si svobodně voliti formu hospodářství, ať kolektivní neb individuální; „všechno nářadí, náčiní, osev i rostlinstvo a vůbec vše, co je s jeho údělem půdy spojeno, nalézá se rovněž v užívání zemědělece, náležejemu“ (25). Ježto pak již dříve (dekretem z 27. května 1920 a zvláště zákonem o rodinném užívání půdy z 22. května 1922) byla všechna půda rodinou právě používaná prohlášena za její pevnou a stálou držbu užívací a všeliké další vyrovnávací dělení půdy mezi jednotl. obcemi neb okresy vůbec zastaveno, dosáhly masy mužiků⁷⁾ toho, po čem toužily: i práv-

⁶⁾ „Dvorem“ je podle čl. 65 „rodinné pracovní sdružení osob, vedoucích společně selské hospodářství“. Může jim být také jedinec nemající rodiny. Představitelem dvoru v hospodářství je „domochozjajin“, muž nebo žena (68).

⁷⁾ O množství a významu mužiků svědčí na př. údaj Kindějeva (l. c. str. 32), že z veškeré rus. orné půdy r. 1924/25 připadalo na individuální hospodářství mužická 96,5%.

ního zabezpečení držby té půdy, kterou do té doby si dovedl kdo získat.

Jak viděti, neliší se obsah jeho „trudovavo polzovanija“ půdy od nynějšího, dosti omezeného západoevropského soukromého vlastnictví k ní fakticky téměř ničím než zákazem jejího zcizení a zatížení. Mužikům nezáleželo však na názvu jejich práv k půdě, nepotřebovali plného „vlastnictví“, jen když měli zabezpečeno svobodné a dědičné užívání její. Většinou ani netoužili po právu zcizovat a zatěžovat ji; zejména ne opravdoví zemědělci, „seredňaci“ a „kulaci“, kdežto „bědňaci“ jakožto třída vládní a vládou všude protežovaná nejen propachtovávali, ale i prodávali záhy svou půdu, na jejíž obdělávání neměli prostředků, hromadně proti všem zákazům kodexu⁸⁾.

Další články kodexu jednají zejména o pozemkových společenstvech (42—49, rozlišují vedle dosavadních mirových občin: komuny, artěly a dobrovolná spojení jednotlivých dvorů neb skupin dvorů, vystouplých z dřívějších občin), o jejich orgánech (50—57), právech a povinnostech (58—64), pak o jednotlivých „dvorech“, atd. Nikde žádné nucení do kolektivního hospodářství, všude všemožná šetrnost k individualistické mentalitě mužictva, v duchu NEPU.

Týmž duchem se nesou i d o d a t k y k e k o d e x u, připojované v l. 1925 až 1927. Tak na př. č. 88 S. U. z r. 1925 k čl. 9 stanoví, že právo na užívání půdy přísluší také cizincům, pokud požívají politických práv; zákony č. 11 a 91 S. U. z r. 1926 zrušily čl. 39 omezení práva, přibíratí cizí nájemné dělníky, jen na případy, když pracovní hospodářství nemůže svými silami a

⁸⁾ Tak si stěžují Izvěst. z 20. září 1928, že se půda kupuje a prodává, ale ve skryté formě, a „seredňaci“ i málo zámožní že ji kupují; v Ukrajině že tomu dávají vzhled zákonný: prodávající po předchozí úmluvě s kupcem předá svůj účastek půdy zeměd. společenstvu, jež jej pak předá kupci po jeho přihlášce naň. Trestat všechny nebylo přirozeně možno; kde pak se trestali, musili často i sami „deputovaní“ na sjezdech strany uznati, že stanovené v zákoně tresty, zejména ztráta práva na užívání půdy, jsou tu příliš kruté a nikoli na místě, i žádali za novou úpravu té věci. „Zbavit mužika půdy, značí ubiti ho“ a „zbavit půdy celý dvor (pro prodej nebo koupi půdy) bylo by nesprávné“ (Izv. z 13. listopadu 1928). V „Pravdě“ z 3. února 1929 „seredňak“, hlásící se silně k přívržencům sovětské vlády, uvádí jménem seredňaků dokonce, že by bylo „ladno“, kdyby se dalo mužikovi vládnouti půdou tak jako dříve („po prežněmu vladěť zemleĵ“).

svým inventářem provésti včas nutné práce, a dovolují přibírat i je jak pro jednotlivé periody zeměd. prací, tak i na celý hospod. rok, jak pro vlastní půdu, tak i pro pachtovanou; zůstává tedy právo to nadále omezeno jen podmínkou čl. 40, že také všichni práce schopní členové dvora pracují stejně s najatými silami (což však podle mnohých zpráv nezachovávalo a také těžko by se dalo na širé Rusi kontrolovat), a čl. 41, že nutno zachovávat všeobecné předpisy o nájemné práci (č. 26 S. U. z r. 1925)⁹⁾. Č. 65 S. U. z r. 1926 stanoví k čl. 16, že nemoc člena dvora nezavazuje ho jeho podílu, i když k vůli ní není na dvoru přítomen, zák. z 20. prosince 1927, č. 2 S. U. z r. 1928 omezuje ztrátu práva na půdu pro nepřítomnost na ní na případy, kde nepřítomnost ta trvá nejméně 6 let. „Cirkulár o podmínkách a pořádku dávání zeměd. půdy do pachtu“ (Ekon. ž. z 22. května 1925) dovoluje pacht, v čl. 28—38 kod. dost omezený, již „bezpřepjatstvenno“ (bez překážek), kromě případů, kde členové dvora, schopní práce, se práce na poli neúčastní. Atd.

Následkem všech zmíněných ústupků mužickým přáním a také díky příznivější úrodě, zvláště od r. 1925, vzmožila se v letech NEPU individuální mužická hospodářství tak, že se to vedoucím činitelům komunistické strany stalo nepohodlným¹⁰⁾. Počtem i plochou vzrůstala nejen hospodářství „kulacká“, ale i „seredňacká“; přiděly z půdy mirové i svobodné, ale také koupí od „bědňaků“ a hlavně pachtováním¹¹⁾ (opět hlavně od „běd-

⁹⁾ V srpnu 1926 napočteno nájemných zeměd. dělníků již 1,831.600; z nich bylo 4·6% u bědňaků, 61·7% u seredňaků a 33·7% u kulaků. (Ekon. žižň ze 17. září 1927.) — Užívám příd. jména „nájemná“ o práci a dělnících podle rus. originálu, ač u nás se věc přesněji vyjadřuje slovem „námezdná“. Ale i my mluvíme o „najímání“ dělníků a p.

¹⁰⁾ Již r. 1925 stěžuje si Zinověv: „My ustupujeme do jisté míry od norem pracovního zeměvzdělávání, my už v lecčem činíme ústupky bohatému mužictvu. R. 1921 jsme myslili, že v tom nebudeme musít ustupovat, ale r. 1925 jsme nuceni tak činit v zájmu rozvíti produktivnosti.“ (Izv. z 27. května 1925.)

¹¹⁾ Před válkou propachtována v Rusku téměř výhradně půda velkostatků a mrtvé ruky, podle Centr. statist. komitétu celkem 11,046 tisíc děsjatin, a pachtovali ji hlavně drobní mužici. R. 1927, tedy za 2 leta po opětém připuštění pachtu, je v něm již opět 4½ mil. desj., r. 1927 již 7 a r. 1928 zas 10½ mil. d., ale ovšem ne již půdy velkostatkářské, nýbrž z ohromné většiny (82·5%) půdy „bědňaků“, 15·7% půdy „seredňaků“, a jen 1·8% půdy kulacké. Pachtují ji nejvíc „seredňaci“.

ňaků“) vznikali noví „kulaci“ ze „seredňaků“ a noví „seredňaci“ z některých „bědňaků“, a hospodářství kulacká mohutněla. „Bědňaci“, zbavivši se pachtem neb i prodejem své půdy, houfně přecházeli do měst¹²⁾, ztěžující beztak nesnadné jich zásobování.

Zásobování vůbec vážlo, přes ono zlepšení stavu na vesnici, vzrůst osevu obilín a lepší úrodu. Mužici jen velmi neochotně dodávali obilí i jiné své výrobky do státních i kooperativních fondů, i na trhy¹³⁾, odůvodňující to nemožností dostati potřebné průmyslové výrobky a velikým rozporem mezi cenami těchto a cenami produktů zemědělských¹⁴⁾. Marně nabádání státní i kooperativní orgány pro vymáhání obilí (chlebozagotovitelé) k větší pili i přísnosti, marně byl usnesením dubnové schůze CIK (centrál. výkonného výboru) 1926 reformován selský „nalog“¹⁵⁾, dodávky a zásobování stále vážly.

Při hledání nápravy objevily se r o z p o r y mezi nejpřísněj-

60·5%, pak „kulaci“, 30·5%, kteří prý částečně propachtovávají svou horší půdu a připachtovávají si (mnohem víc) lepší půdy od „bědňaků“, jimž byla přidělována vždy lepší půda. Srv. zajím. čl. Ing. Dra N. Pume: „Nájem půdy v dneš. Rusku,“ ve Věstníku Čsl. Akademie Zem. 1929, str. 1055 ss.

¹²⁾ Izv. z 6. listopadu 1926 si stěžují, že vesnice posílají ročně 2 mil. zbytečných pracovníků do měst, ale průmysl jich stačí pohlít ne víc než 100.000.

¹³⁾ Tak si na př. Gosplan ve Věstníku finansov 1925, č. 7, stěžuje, že přes to, že vývoz hlavních obilín musil být v zimě 1924 zastaven, „vstoupili jsme do začátku nového hosp. roku absolutně bez státních zásob obilí“, potřebných pro regulaci trhu; následkem toho pak potřeba koupit 7—8 mil. pudů ozimého secího obilí vyvolala ažiotáž na trhu. Stát. dodávky obilí a obil. výrobků činily r. 1923/24 celkem 307 mil. pudů (krom toho 116 mil. p. dal selský „prodnalog“) a r. 1924/25 322 mil.; na r. 1925/26 měly podle plánu činit 780 mil. p., ale už v prosinci 1925 ukázalo se nutným revidovati ten plán a snížit požadavek na pouhých 290 mil. p., a nedostížení i toho plánu činilo v jednotl. lhátách 150, 180 i 264%, takže sekretář komun. strany Kaganovič mluví o „provale (fiasku) našich plánů“.

¹⁴⁾ Ekon. žižň z 31. října 1925 uvádí, že mužici sami kupují na trhu žito, aby si uložili v něm peníze, za něž nemohou dostati prům. výrobky, a odkládají prodej svého obilí do jara.

¹⁵⁾ Přešlo se k čistě peněžní dávce, rozšířen okruh zdaněných důchodů (také ze speciál. druhů zemědělství i z důchodů nezemědělských) a sazby upraveny progresivně, aby stihly nejvíc „kulaky“.

šími komunisty (Stalin¹⁶) a jeho většina), kteří vinu hledali hlavně v ústupech NEPu a chtěli pomoci silným tlakem na zespolečnění půdy v „kolchozech“ (kolektivních hospodářstích, dřívějších „komunách“) a „sovchozech“ (sovětských hospod., velkých stát. statcích, byrokraticky spravovaných) i silným tlakem na „kulaky“, až i zničením jich „jako třídy“, — a mezi „pravou“ a později i „pravo-levou“ opozicí (Trockij-Syrcov-Lominadze atd.), kteří naopak kladli váhu na zvýšení produktivnosti u hospodářství mužických, jež tvořila stále daleko největší část ruského zemědělství vůbec¹⁷). Opírajíce se o posudky znalců-profesorů (jimž se pak Stalin zle vysmívá) ukazovali na to, že v zemědělství příliš velké, socialisované závody nejsou produktivnější středních a že přílišné drobení půdy, vytváření malých a nejmenších hospodářství rovněž neprospívá produktivnosti¹⁸).

Přirozeně zvítězilo stanovisko mocného a energického Stalina. Výsledkem byly „Směrnice k vypracování svazového zákona o pozemkových úpravách a o používání půdy“, vydané 20. října 1927 ústř. výborem komun. strany, schválené v prosinci téhož roku jejím sjezdem, a po nových zápasech přijaté v podstatě rok na to (15. prosince 1928) CIKem (ústř. výk. výborem Svazu) s některými změnami jako zákon, zvaný „Všeobecné základy používání půdy a pozemkových“

¹⁶) Srov. na př. jeho vývody na XV. konferenci komun. strany, jak tam vášnivě polemizuje s názory Trockého a j.

¹⁷) Podle Kindějeva i jiných tvořila r. 1924/25 mužická půda 96·5%, půda socialistického sektoru jen 3·1%, ostatních hospodářství 0·4% orné půdy vůbec; z velkého dobytka rohatého připadalo na individ. mužická hospodářství 99·33%, z koní 99·7%! Rykov na moskev. sovětu 1927 prohlásil, že z úhrnné zeměd. produkce r. 1926/27 činila produkce kolchozů a sovchozů jen 2·7%. (Ekon. ž. z 11. března 1928.)

¹⁸) Tak se v Ekon. ž. z 19. srpna 1927 to drobení uvádí za hlavní příčinu smutného faktu, že sklizeň r. 1925/26 dosáhla jen 59·1% předválečné a vývoz obilí jen 23·8%. A v Statist. Obozr. č. 2 konstatuje statistik A. E. Losickij, že v nejdůležitějších rajonech hlavní masu zásob pro trh dodávají nejzámožnější hospodářství, takže rozmnožení přebytků tržních je spjato s jejich rozvojem. Naproti tomu ukazováno s druhé strany na to, že vina je v pasivní resistenci mužiků, hlavně kulaků. Podle dat Centr. statist. úst. celková úroda obilí r. 1927 činila 75.630 tisíc tun, od 1. července do 1. prosince dodáno však obilí jen 4128 tis. tun; úroda byla pěkná, a přece 12 rajonů se dokonce ještě domáhalo státního příspěvku obilí k seti.

úpravy“. Je to opět rámcový zákon, platný pro všechny republiky Svazu, jež však zavázány uvést do 6 měsíců své pozemkové zákony s ním v soulad. Po značném boji se zástupci jednotlivých těch republik vyhrazeno tu v čl. 1 vlastnictví veškeré půdy výhradně celému Svazu. Čl. 4 pak vytýká jako hlavní úkol zákona: rozvoj produktivní schopnosti zemědělství stále rostoucím zesílením socialistické jeho části, a jako cesty k tomu kromě povznesení technické úrovně a zavádění družstevnictví do širokých vrstev vesnických hlavně rozmnožování a posilování kolchozů i sovchozů a účinná opatření na ochranu sociálně slabých vrstev venkova (bědňaků) i zeměděl. dělnictva a na překonání kulačestva. (Podrobnosti rozvedení těchto zásad v zákoně tom mámé v české literatuře dobře vypsány a posouzeny v článku S. Maslova „Nové období agrární politiky sovět. Ruska“ v X. roč. „Pozemk. reformy“, str. 58—61, na nějž tu pro nedostatek místa odkazují.)

Výsledkem bylo, že r. 1928 a zejména 1929 začaly silně růst kolchozy¹⁹), zejména i kolchozy velké²⁰), a také čistě sovětské velkostatky (sovchozy), jež v době NEPu půdu ještě ztrácely, získávaly v těchto letech díky výhodám, jež nový zákon také jim vyhrazoval, opět na počtu i půdě²¹). Stalin nazývá proto r. 1929 „rokem velikého přelomu“, a resoluce plena CK B K F (ústř. výboru všeruské komun. strany) ze 17. listopadu

¹⁹) R. 1919 bylo jich jen 2862 a v nich se sdružovalo jen 38·8 tisíc dřív samostat. hospodářství, r. 1928 již 38.139 kolchozů sdružovalo 595·5 tisíc hosp. a r. 1929 67.446 kolchozů 1919·4 tisíc hosp. Sdružování mělo se podle tohoto zákona dít dobrovolně, jen značné výhody kolchozům tam vyhrazené měly lákati ke kolektivisaci.

²⁰) Ve sborníku „Za krupnyje (t. j. velké) kolchozy“, Moskva 1929, se uvádí m. j.: Drobné kolchozy jsou čímsi svrchovaně neživotným; za r. 1928 se jich proto v růz. rajonech rozpadlo 4—40%, i mnohé z nově vytvořených; většina stávajících kolchozů, nesmíme se sami klamati, jsou v nynější době kandidáti smrti (str. 34, 100, 331 a j.). Proto v r. 1929 tvořeny rychle velké kolchozy, někde vytvořeny za pouhé 2—3 dny (125); „kolchozcentr“ i nár. komisař zeměd. pomáhali tomu předpisy, že traktory a j. zem. stroje se mají r. 1929 dávat výhradně velkým k-ům, ne malým, a pod.

²¹) Půda jejich, udávaná r. 1918/19 na 2090 tisíc ha, vzrostla do r. 1923 jen na 3385, pak v dalších 3 hlavních letech NEPu klesala na 2593, 2510 a 2316 tis. ha, a teprv 1927 zase stoupla na 3347 a r. 1928 na 3600 tis. ha (dle ofic. sborníku „Sovchozy“, cit. v pozn. 4).

1929²²⁾ jásá na začátku nad tímto úspěchem, chválí si zejména, že za bědnáky hnula se do kolchozů též sereďňacká massa, že kolchozy zabírají už celé osady, ba že se ukazuje přechod k úplné kolektivisaci celých rajonů i okruhů. Ale pokračuje: „Ty úspěchy staví stranu před řadu nových, složitých úkolů; objevují se nové obtíže a nedostatky kolchozného hospodářství, z nichž nejvýznamnějšími tou dobou se jeví: nízká úroveň technické base kolchozů, nedostatečná organisovanost a malá výkonnost práce v nich, ostrý nedostatek kádru kolchozníků (nezbytných specialistů téměř vůbec není), nedostatečné přizpůsobení forem vedení k rozměrům kolchozu, a nezřídká i přímá neuspokojivost vedoucích orgánů kolchozného hnutí. Široký rozvoj hnutí toho splývá se zostřením třídního zápasu ve vsích a vede ke změnám v jeho formách i methodách. Spolu se zesílením přímého a otevřeného boje kulaků proti kolektivisaci, dostupujícího až k teroru (vraždám, zhářství, škůdnictví), kulaci stále častěji přecházejí též k zakrytým a tajným formám boje a k exploataci, pronikající do kolchozů, ba i do jejich vedení, aby je vnitřně rozvrátili a rozbili.“ Proto je nutný boj se žlíkolchozy, nutno posilovat bědnáky a sereďňáky, zesilovat zespolečenštělé fondy kolchozů a spojení jich s celým systémem sovětského hospodářství. Po tomto mnohomluvném „ratio legis“ následuje ohlášení rozhodného boje strany s kulačestvem i s kolchozy, neplnícími povinností ke státu a prodávajícími své přebytky raději soukromníkům, a dlouhá řada pokynů pro obojí ten boj i pro odstranění zmíněných nedostatků.

Mocným podnětem byl tu ovšem také požadavek známé „pětiletky“, vyhlášené 28. května 1929 a předpisující rozmnožení kolchozů z 36.420 (dle stavu 1. října 1928) do 1. října 1933 na 93.147, zeměděl. usedlostí v nich z 481.300 na 6.445.900, jejich plochy osevu z 1.744.100 na 29.838.000 ha, jejich produkce obilnin z 508 na 5949 tisíc tun. (Bližší viz v cit. čl. Maslova, „Poz. Ref.“, 1930, str. 46.)

Zásady oné resoluce rozvedeny dále v nařízení téhož Ústř. výboru z 5. ledna 1930 „o tempu kolektivisace a mírách státní pomoci kolchoznictvu“²³⁾. Konstatuje se, že ohromnými pokroky kolektivisace v posledních měsících „získán hmotný zá-

²²⁾ Je otištěna zejména též v cit. ofic. sborníku „Puti koleh. strojtělstva“, str. 139 ss.

²³⁾ Otištěn tamtéž na str. 150.

klad pro záměnu velkých závodů kulackých velkými závody kolchozů, nehledě ani k sovehozům... Nutno tedy od politiky omezování vyděračných snah kulaků přejít k politice likvidování kulačestva jako třídy“ (čl. 1). Nařizuje se provést úplnou kolektivisaci celých krajů obilních do podzimu 1930 nebo nejvýš do jara 1931, ostatních o rok později (2); nepřipustit přijetí kulaků do kolchozu (9), dbáti, by se v kolchozech hospodařilo jen kolektivně (10); kde není zatím možno dospěti k úplné komuně „a živý i mrtvý inventář zůstává soukromým vlastnictvím“, doporučuje se artělová forma kolchozů²⁴⁾ jako přechod ke komuně (9); do 15. března podati zprávu o opatřeních, zabezpečujících již v tomto roce co největší vzrůst výroby traktorů a jiných hospod. strojů (3), dodávati je dřív kolchozům než kterýmkoli jednotlivcům (5), a rozhodně bojovati proti pokusům zadržovati kolektivisaci výmluvami na nedostatek strojů a p. (11); pokud nemožno opatřiti stroje, starati se o rozvoj koňských potahů, po případě organisovat kolchozy na smíšené, koňsko-strojní basi (4); hlavní věc: opatřit spolehlivé kádry pracovníků (8). Sovehozům uloženo pomáhati kolchozům svými stroji a p., a kredit na podporu kolchozů zvýšen z 270 na 500 mil. rublů.

Výsledkem byl nový ohromný vzrůst kolchozů²⁵⁾ a úžasné pronásledování kulaků i „podkulačnicků“, t. j. sereďňaků i bědnáků, kteří byli — ať právem čili nic — obviněni, že kulakům nadřuzují nebo podléhají jejich vlivu. O tom, jakými cestami se obojí provádělo, viz vývody a doklady druhého článku Ivančovova v „Poz. Ref.“ 1931, str. 103 ss. a 148 ss. a Georgievského ve Zprávách SÚS 1930, č. 139/140. Občanská válka mezi vesnicí a městem i mezi různými vrstvami na vesnici, již r. 1929 v těž-

²⁴⁾ Kolchozy mohly už podle kodexu být trojího druhu: úplné „komuny“, „artěly“ a „družstva pro společné obdělávání půdy“. V komuně jsou zespolečenštěny všechny výrobní prostředky (a pravděpodobně i výrobky) v artělu všechna půda a valná většina ostatního majetku (členům zůstává v soukromé držbě jen obytná budova, zahrada, 1 kus dobytka, drůbež, drobný hospod. inventář a zařízení bytu), ve zmíněných družstvech zůstává členům zachováno v soukromé dispozici vše. O povaze sovětského artělu viz cit. čl. Ivancovův v „Poz. Ref.“ 1931, str. 2 ss. Do r. 1929 nejvíce kolchozů mělo povahu zmíněných družstev (1. října 1929 62·3%, kdežto artělů bylo 30·8 a komun jen 6·9%), pak se poměr silně změnil: v únoru 1931 ze všech kolchozů bylo artělů 81·5 a družstev jen 11·7%, kdežto % komun se skoro nezměnilo (6·8).

²⁵⁾ Pro květen 1930 uvádí se již 88.300 kolchozů, z toho 74·1% artělů.

kých formách opět zahájena²⁶⁾, se bezohledně rozvila. Sama vládní strana se viděla nucena proti výstřelkům zakročití nařízením svého CK (ústř. výboru) z 15. března 1930 „o boji se zkřivením linií strany v kolchozném hnutí“. Doznává nejprve: „Ústř. výbor strany dostal zprávy, že spolu s velkými úspěchy kolektivisace ukazují se v mnohých rajonech SSSR pokřivení linií strany. Zvláště se porušuje zásada dobrovolnosti v sestavování kolchozů, zaměřuje se donucováním ke vstupu do nich s vyhrůžkou „razkulačivanija“, zbavení volebního práva²⁷⁾ a p. Následkem toho dostává se mezi „razkulačené“ také část sereďňaků, ba i bědňaků (uvádí se, že jich někde až 15% je „razkulačeno“ a 15—20% zbaveno voleb. práva). „Pozorují se fakta výjimečně hlubokého, neslušného, trestného zacházení se selským obyvatelstvem se strany některých nižších orgánů... Trpělivé objasňování základů politiky strany, zaměřuje se byrokratickým, úřednickým dekretováním... a umělým nadouváním procenta kolektivisace“ (patrně v podávaných „nahoru“ zprávách, neboť se uvádí dále, že) „v některých rajonech kolektivisace za několik dní „vzrostla“ (uvozovky jsou i v orig.) z 10 na 90%.“ Když takto CK svrhl zodpovědnost na nesprávný výklad vůdčích zásad („linií“) strany nižšími orgány, kárá je a dává řadu podrobných příkazů proti nucení do komun (připomíná, že „v daný moment jeví se základním článkem v řetězu kolchozného hnutí nikoli komuna, ale artěl“), proti nucenému zespolečňování živého inventáře, proti „naprosto nepřipustnému pokřivení linií strany v oblasti boje s náboženskými předsudky (zavírání kostelů bez souhlasu většiny obce²⁸⁾

²⁶⁾ Začala vlastně již r. 1917: od 1. března do listopadu 1917 bylo jen v evr. centru R. hlášeno 5660 agrár. bouří. O jejich krutých formách r. 1929 viz „Poz. Ref.“ 1930, str. 45/46. Nebylo divu, vždyť v sovět. tisku se nabádalo „proti vesnickým polit. nepřítelům k největší přísnosti; proti nim jsou nutny mnohem vážnější tresty než žalář“; „není tu místa pro žádnou liberalistickou lidskost“ a p. (Pravda z 21. října 1928 a j.)

²⁷⁾ Zbavení vol. práva je v sovět. R. strašným trestem: vylučuje trestaného z práva na půdu i na zásobování atd. Užíváno ho hojně též při „razkulačivaniju“, t. j. při „likvidování“ kulaků.

²⁸⁾ Dle svědectví Stalinova, cit. v „Poz. Ref.“ 1931, na str. 34, začínala organisace kolchozu velmi často odstraněním zvonů a křížů z místního chrámu a nucenou, násilnou „atheisaci“ mužiků, — tedy činností, jež neměla s ryze hospodářskou podstatou kolchozů jistě nic společného a jen zvyšovala u mužiků odpor.

a p.) a v oblasti výměny zboží mezi městem a vesnicí“ atd. Ale nic ze starších norem nebylo výslovně zrušeno, ani cit. zákon z 5. ledna 1930, a naopak výslovně nařízeno „přísné zachovávání pravidla o nepřipouštění do kolchozů kulaků a jiných osob zbavených voleb. práva“ (s jistými výjimkami pro rodiny; z nichž jsou krasnoarmejsi nebo jiné osoby velmi zasloužilé o vládu sovětů). Následkem toho sice v prvních měsících po vydání tohoto nařízení mnoho kolchozů se zase rozešlo²⁹⁾, ale brzo se opět začala kolektivisace provádět velmi intenzivně dále³⁰⁾. Vláda to podporovala stanovením nových velkých výhod pro kolchozy a jejich členy „kolchozníky“ (nař. CK z 2. dubna 1930 a jiné).

Resoluce plena CK z 12. června 1931 si proto velmi chválí výsledky dosavadní kolektivisace: „Úloha bědňaka i sereďňaka — soukromého hospodáře — stala se v zemědělství druhořadou. Dokončuje se likvidace kulačestva jako třídy v obilnářských rajonech SSSR. Osev vzrostl proti r. 1930 víc než dvojnásobně. Z jara 1931 200.000 kolchozů, sdružujících 13 milionů někdejších individuálních hospodářství, spolu se 4000 sovechozy oselo víc než dvě třetiny jarních osevních ploch, kdežto zbylých 12 mil. individ. hospodářství mužických dovedlo jich oset jen asi jednu třetinu.“ Ale hned za tím dodává: „Přes to však zkušenosti minulého roku ukazují, že spokojiti se s dosavadními úspěchy... znamenalo by ohromné škody pro dílo kolektivisace. Široce praktikované v min. roce rozdělování důchodů nikoli podle práce, nýbrž podle duší, spolu s nedostatkem zkušeností ve vedení velkého hospodářství vedlo k tomu, že ve mnohých případech sklizeň nebyla dokončena, ztráty při sklizni v kolchozech se ukázaly velmi velikými, a plocha ozimé orby byla rozšířena svrchovaně nedostatečnou měrou. V sovechozech pak stejně zavržitelnou roli sehrálo špatné používání strojů,

²⁹⁾ Jako příklad tohoto poklesu uvádí Georgievskij citát z „Pravdy“ z 19. května 1930: „V oršanském okruhu bylo 1. března kolektivisováno 67% veškerých zeměd. hospodářství; 1. dubna kleslo toto % na 11.“

³⁰⁾ K 1. říjnu 1930 bylo kolchozů již 96.200 a sdružovaly 5,562.700 hospodářství (srovn. s tím data pozn. 19), v říjnu přibylo asi 182.500, v listopadu 428.800, v prosinci 415.000 hospodářství, takže v lednu 1931 se čítalo již 112.800 kolchozů s 6,577.800 hosp., a vzrůst stoupal měsíc co měsíc; k 1. červenci 1931 se uvádí 218.000 kolch. s 13,694.500 hosp. (Dle pramenů Georgievského.)

podceňování spojených se sklizní obtížemi vedoucími kádry sovchozů a zapominání povinnosti jich... nejen zasévat, ale i odváděti státu svoji produkci v ustanovených lhůtách a rozměrech.“ Následuje pak řada příslušných nařízení k odstranění těchto závad³¹⁾.

V nařízení téhož CK z 2. srpna 1931 se stanoví, že měřítkem dovršení úplné kolektivisace toho kterého rajonu neb oblasti není závazné zabránění celých 100 % všech bědňackých a seredň. hospodářství, ale „přitáhnutí“ (vovlečeníje) do kolchozů³²⁾ 68—70 % jich a 75—80 % osevných ploch mužických (str. 183 tamtéž). Nař. CK z 4. února 1932 zakazuje umělé urychlování přechodu od artělové formy kolchozů ke komuně, což „považuje CK v nynější době za vážné nebezpečí“. Nařizuje zřizování dělnických brigád v kolchozech; těm je kolchoz povinen vydati všechny stroje, inventář i pracovní dobytek, na společnou zodpovědnost brigády. Práce brigádníků i kolchozníků má být odměňována podle konečných výsledků, správní výdaje kolchozů, „jež v řadě případů nepřipustně naduřely“, nutno zmenšovat³³⁾; zakazuje se převáděti odměnu za práce kolchozníků na peníze, zvyšovatí přiděly různým kolchoz. fondům, i těm, které jsou dle stanov dovoleny atd. (str. 185—187 tamže).

Přese všechna ta nařízení hospodářství kolchozů stále ještě neuspokojovalo, a patrně ani občanská válka na vesnicích neustávala. Nař. CK z 26. března 1932 kárá se vši rozhodností vynucované zespolečenstvování krav a drobného dobytka u jednotlivých kolchozníků, nařizuje všem organisacím strany sovětů

³¹⁾ Pramen týž jako v pozn. 22, str. 178.

³²⁾ Podle jiných předpisů stačilo usnesení většiny bědňaků a seredňaků v obci, aby celá obec byla kolektivisována. Tím víc tedy stačilo nyní těch 68—70 %.

³³⁾ Na přílišné správní výdaje kolchozů a jejich rychlý vzrůst byly tu stesky již dříve. V „Soc. rekonstr.“ ze srpna 1930, str. 120, se uvádí, že jen vydržování aparátů Kolchozcentra vyžadovalo v průměru na 1 hospodářství r. 1927: 14 rublů, 1928: 102, 1929: 253 a 1930 dokonce 586 rub., a že „rovnoměrně s ohromným vzrůstem správ. vydání v centrálních aparátech rostou v ohrom. rozměrech též výdaje správy v nižších orgánech zemědělské kooperace“. Také „Soc. zem.“ z 14. října 1930 si stěžuje na mnoho sekretářů i j. úředníků a na jejich platy; plat za řízení 1 kolch. dvora dosahuje prý 70 i více rublů.

i kolchozů brániti tomu, vyloučit vinníky ze strany a organisovat pomoc kolchozníkům při koupi i vypěstování 1 krávy, drobného dobytka a drůbeže „pro jejich osobní potřebu“. A nař. Sovětu Narod. Komisařů (Sovnarkomu) i CK strany z 6. května 1932 (po obvyk. frázích o úspěších kolch. hnutí) 1. zmenšuje plán stát. dodávek obilí na r. 1932 kolchozům i se soukromými hospodářstvími o 264 mil. pudů (na 1103 mil. p. místo 1367 plánu na 1931); 2. zvětšuje jej pro sovchozy na 151 mil. p. místo 108 plánu na 1931; 3. nařizuje splnění plánů toho nejdéle do 1. ledna 1933 a 4. pořízení semenných fondů nejdéle do 15. ledna 1933, a 5. přiznává kolchozům i kolchozníkům po splnění toho „plnou možnost prodávat bez překážek zbytky obilí podle libosti buď na bazarech a tržištích nebo ve vlastních kolchozných krámech“; zavazuje „místní výkonné orgány, aby v tom byly kolchozům i kolchozníkům plně nápomocni, ale snažili se vykořenit překupníky-spekulanty, pokoušející se vydělávat na kolchozném obchodě“. Nař. těchže orgánů z 10. května 1932 pak má zcela obdobné předpisy ve příčině živočišné výroby kolchozů i individ. hospodářství (zmenšení plánu dodávek na zbytek r. 1932 dokonce ze 1414 na pouhých 716 tisíc tun živé váhy, dovolení prodeje velkého i drob. dobytka, drůbeže a masné produkce, zákaz jakýchkoli omezení v tom atd.). U provedení obou těchto nařízení stanovil pak Ústř. výkonný výbor (CIK) strany spolu se Sovnarkomem 20. května 1932 řadu podrobností, zejména na podporu volného prodeje všech zem. produktů (též vajec, mléka a výrobků z něj, ovoce atd.), zmenšení poplatků za místo na trzích, žel. stanicích, osvobození výtěžku od někt. daně atd. Nař. CK a Sovnark. z 27. května 1932 bojuje proti „svrchovaně nepřipustnému“ úpadku chovu koní a nařizuje starati se o to, aby do konce II. pětiletky bylo tu 22 mil. koní s průměrným dorostem a maximální zlepšení jakosti koňstva³⁴⁾.

Ale ani všechny tyto nové ústupky mužikům patrně nedo-

³⁴⁾ Všechny ty normy jakož i 3 níže uvedené jsou otištěny v prameni cit. v pozn. 22 a 4. Též nař. CK a Sovnark. z 10. května 1932 ve příčině kádrů pracovníků pro kolchozy. — Užívám zde i jinde slova „nařízení“ k poznačení příslušných norem, ač mají podle našich ponětí ráz „zákonů“, protože sovětské zákonodárné orgány se vyhýbají slovu „zákon“ a pro jejich výrazy „postanoveníje“ a p., jimiž své normy označují, nenalézám v češtině jiného vhodného slova.

stačovaly. Neboť nař. Sovn. a CK z 5. června 1932 stanoví, že o žních 1932 „nutno bezpodmínečně odstranit nedostatky dřívějších žňových kampaní, zejména velké ztráty zrní, řep i jiných technických kultur, průtahy ve sklizni, špatnou organizaci traktorového i koňského parku, neuspokojivou organizaci práce (lidské), používání t. zv. „konvejerné“ metody při sklizni a neukládání všeho požatého obilí do stohů“. Proto se m. j. nařizuje dávat kolchozníkům naturální i peněžité zálohy na odměnu za práci podle pracovních dnů (natur. až do 10—15% výmlatu, peněžité dle míry prodeje). Nař. CIK a Sovnark. ze 7. srpna 1932 si stěžuje, že se množí žaloby na krádeže majetku státních institucí, kolchozů a kooperací, a na násilí a hrozby kulackých elementů proti kolchozníkům, kteří nechtějí vystoupiti z kolchozů. Stanoví na tato násilí a hrozby 5—10 letý trest na svobodě se zavřením do koncentračních táborů, na krádeže onoho majetku (úrody na polích, společenského inventáře, kooperativních skladů a p.) trest zastřelení a konfiskace všeho majetku, při polehčujících okolnostech zbavení svobody nejméně na 10 let spolu s tou konfiskací; zakazuje dávat amnestii. Usnesení plena CK z 29. září 1932 o rozvoji sovětského obchodu zase nařizuje místním organizacím všemožnou podporu obchodu kolchozů, ale rozhodně vykořenění spekulantů i takových státních i kooperativních výběřců, kteří na trzích vzdouávají ceny a hrají do rukou spekulantům. Varuje před podceňováním prací obchodních, jež nejsou horší jiných prací; vyzdvihuje obzvláště silně úkol posílení obchodní vzájemnosti měst s venkovem, nařizuje starati se též o zásobování venkova potřebnými tovary, ale ovšem také o řádné dodávky zeměd. výrobků pro konsumní družstva, výživu společnosti i pro státní obchodní organizace (se řadami podrobností).

* * *

Přehlédneme-li podle toho všeho v krátkosti (jak velí omezené místo) celý vývoj právního i faktického postavení mas ruského zemědělce za desetiletí 1923 až 1932, vidíme, že se sovětské vládě v druhé polovici toho desetiletí skutečně podařila přeměna ohromné většiny hospodářství dříve v podstatě individualistických ve formy v podstatě kolektivistické, hlavně artělové;

již 1. června 1932 byl v tom směru plán pětiletky daleko předstížen³⁵⁾. Zemědělec v ohromné většině přestal být pánem (přímým a dědičným uživatelem) půdy, samostatným zemědělským podnikatelem; stal se „kolchozníkem“, v podstatě zemědělníkem ve velkém podniku kolchozu, řízeném nikoli svobodně volenými členy, ale orgány často mu vnucenými³⁶⁾ podle hospod. plánu, podrobně předepsaného orgány vyššími (nakonec Kolchozcentrem). Ztratil v artělu 27—60% všech svých výrobních prostředků (i tam, kde se zachovávaly stanovy, které mu ponechávají právo na čistě soukromý majetek — „v individualnom vladěni“³⁷⁾ hl. IV. vzorných stanov — aspoň 1 krávy atd., jak svrchu uvedeno, ale které se podle doznání cit. zákonů samých ve skutečnosti houfně v jeho neprospěch porušují), ztratil téměř úplně volnost práce i pohybu (neboť dle hl. VIII. stanov má povinnost pracovní a poslušnosti, nesmí odepřít výkon pracovní, který mu byl uložen, nesmí artěl opustit beze ztráty vloženého tam majetku atd.), za porušení jakékoli z četných povinností, za nehospodárné zacházení s inventářem živým i mrtvým atd. stíhají ho těžké tresty, — zkrátka, přestává být vlastním hospodářem a dostává právní postavení v podstatě rovné našim zemědělským dělníkům-deputátníkům, s jakýmsi nárokem na podíl z čistého zisku podniku (podle cit. pramenů však zpravidla velmi ilusorního). V posledních letech se postavení jeho ještě zhoršilo tím, že na místo dřívějších malých kolchozů, v nichž se přece ještě jakž takž mohl zdatný sedlák-straník uplatnit, na-

³⁵⁾ Proti stavu z 1. června 1927 vzrostl do 1. června 1932: počet kolchozů z 14·8 na 211·1 tisíc, počet kolektivizovaných v nich mužických hospodářství z 0·2 na 15 milionů, % těchto kolekt. hospodářství z celkového počtu všech selských hospodářství z 0·8 na 61·5, % osevňovaných ploch jejich z celkové osev. plochy SSSR z 0·7 na 75·6, % jejich tažných koní z celkového počtu koní těch v SSSR z 0·2 na 61·9% a podobné % krav z 0·1 na 20·1. (Podle „Statist. materialy po narod. chozjajstvu SSSR za 15 lět“). Srovnej s tím údaje pozn. 17 a svrchu zmíněný plán „Pětiletky“!

³⁶⁾ Do nových kolchozů komandováni zpravidla zkušení a stranicky spolehliví vedoucí z kolchozů starších, do málo spolehlivých osvědčení komunisté z městských dělníků průmyslových. Tak na př. v lednu 1930 bylo do vesnic vysláno 25.000 prům. dělníků, na podzim 1930 na 100.000 demobilizovaných vojáků rudé armády („Poz. ref.“ 1931, str. 3, a jinde).

³⁷⁾ Jsou otištěny na str. 222—226 ofic. publikace cit. v pozn. 22.

stoupily většinou kolchozy velké, ba gigantické³⁸⁾. Tam měl přirozeně vůči nutně četným dozorcím i správním orgánům postavení naprosto podřízeného, prací a poslušnosti povinného dělníka.

To je postavení kolchozníků, ohromné to většiny někdejších samostatných drobných a středních hospodářů. Velcí sedláci, kteří reprezentovali typ nejlepších hospodářů, nenávidění „k u l a c i“, zmizeli téměř úplně. Do kolchozů nebyli přijati ani do městských, privilegovaných pracovních brigád; pokud nezahynuli vůbec nebo nebyli přestěhováni někam do pustin asijské Rusi (čemuž se zas tamní republiky často vzpíraly), živoří jako nájemní dělníci v soukromých, individuálních hospodářstvích sedláckých, kde se tato ještě udržela (ovšem v malém jen počtu a s nevelkou půdou)³⁹⁾, anebo v „zemědělských brigádách“, kde nalézají místo a obživu také bývalí zeměd. dělníci, za revoluce půdou podělení, ale neudrževší ji, pak i přebytky městského proletariátu. Pod přísným vedením a dozorem „brigádníka“ jsou nuceni konat všechny přidělené práce za mzdu skromně vyměřenou podle výsledků, odvislých nejen od jejich práce, ale i od přírodních činitelů a od plánů shora diktovaných.

Ale ani postavení zmíněného malého zbytku někdejších samostatných individuálních hospodářů není nikterak závidění hodno. Vše možné výhody, poskytované kolchozům, jdou vesměs na jejich účet, „selský nalog“ i jiné dávky, rekvisice, pověstné „kontraktace“⁴⁰⁾, vše to postihuje tento zbytek

³⁸⁾ Podle č. 104 „Bjulletěň-u“ prof. Prokopoviče a jeho pramenů změnil se průměrný rozměr 1 kolchozu v posl. 5 letech takto: Na 1 kolchoz připadalo průměrem

	r. 1928	1929	1930	1931	1932
mužických hospodářství	12	18	70	62	71
obyvatel	60	82	313	271	312
ploch osevu	41·7	73·3	443·5	374·1	433·9 ha
pracovních koní	2·8	4·9	41·2	44·1	45·5
krav	2·0	3·0	16·0	16·3	18·3

³⁹⁾ Osevní plocha indiv. hospodářství, jež r. 1928 ještě činila 109.9 mil ha, do r. 1932 klesla na 21.1 mil. (podle pětiletky měla r. 1932/3 činiti 122.4 mil. ha).

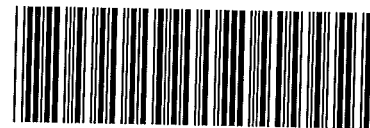
⁴⁰⁾ „Kontraktací“ se indiv. hospodáři i celé kolchozy hned na jaře zavazují dodatí státu určité množství svých plodin za stanovenou cenu; dostávají na ni zprvu zálohy, později jen jiné výhody (zapůjčení traktorů, osiva a p.). Byli pak podroběni přísné kontrole a různým vexacím dozorcích orgánů. (Srov. „Poz. Ref.“ 1931, str. 149 ss.)

velmi těžce, nutíc nepřímo ke vstupu do kolchozů i tam, kde se neuplatňuje nezákonné, ale dosud četné přímé donucování k tomu.

To vše arci vede k velmi malé ochotě k zemědělské práci u všech těch vrstev⁴¹⁾. Z toho vycházejí pak stále ty obtíže zásobovací a stále boje mezi zemědělským, třebaš i nyní socializovaným venkovem a průmyslovým městem, proti nimž sovětská vláda nestačí vydávati nařízení za nařízením.

⁴¹⁾ Srov. o tom na př. citáty ze sovět. pramenů v č. 86. Zpráv SÚS r. 1933. Nebo: Podle dat Agrár. Institutu Komun. Akademie činil r. 1931 průměrný počet pracov. dní na 1 pracovníka v kolchozech: na Dolní Volze 95, v USSR 92 atd., a nejvíce v samém zahrad. rajonu Moskevském: 154 dní za celý rok! (Bjul. Prokop., č. 104.)

ÚK PrF MU

3129S23517